

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Постановка проблеми. У системі формування методології дослідження явищ і процесів в економічній науці важливе місце належить пошуку засобів досягнення поставленої мети. На сучасному етапі акцент переноситься на такі засоби, як «функція», «механізм», «інструмент», «елемент», «важелі» та ін. Але при використанні цих економічних категорій у науковій літературі спостерігається довільне їх трактування, що створює проблемну ситуацію щодо оволодіння інноваційними конкурентними перевагами економічних суб'єктів господарювання. Все це зумовлює необхідність пошуку відповіді на поставлену проблему, перегляду суті і змісту вище приведених феноменів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання вищеприведеного категорійного апарату знаходять своє відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Доведено, що без цих термінів фактично не обходиться ні одна з наукових праць. Разом з тим, можна стверджувати, що більшість термінів, вживаних дослідниками, не відповідає своїй сутності. Тому існує потреба в дослідженні наповнення реальним, сутнісним змістом відповідних понять.

Формулювання мети дослідження. Виходячи з вищевикладеного метою статті є поглиблення та узагальнення понятійно-категоріального апарату в контексті визначення основних економічних термінів та понять.

Методологічну основу проведеного дослідження склали теоретичні положення економічної науки, наукові праці вітчизняних вчених, присвячені обґрунтуванню та сутності економічних категорій. Методика дослідження являє собою систему, утворену з сукупності логічних прийомів, методичних правил та принципів з використанням монографічного, абстрактно-логічного методів та методу наукового узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Огляд літературних джерел стосовно визначення поняття «функція» дозволив зробити наступні висновки. Так, згідно економічного тлумачного словника [1] – це обов'язок, коло діяльності, призначення та роль. Інше джерело свідчить, що функція – це явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін, або ж це робота чого-небудь, коло діяльності, обов'язок [2]. Інтернет-джерела свідчать, що функція – це відношення між елементами, в якому одна зміна тягне за собою зміну в іншому [6]. Згідно джерела [3] функція – це залежність будь-якого явища, перемінної від якої-небудь визначеної величини, аргументу. Також, як стверджує дане джерело – це роль, призначення чого-небудь, обов'язок та коло діяльності. Словник іншомовних слів [4] стверджує, що це слово походить від латинського *Functio* і означає виконання, звершення, діяльність, обов'язок, роботу та призначення.

Отже, під функцією мається на увазі в такий спосіб дія, що має якусь мету або призначення.

Проаналізувавши різні джерела, доцільно запропонувати визначення поняття «функція» як залежність одного явища від іншого, що впливає на досягнення якогось результату.

Трактування поняття "механізму" також не однозначне. Одне джерело [2] свідчить, що це пристрій, що передає або перетворює рух, внутрішня будова, система чого-небудь. Також, відповідно до цього джерела – це сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище. Інше джерело [4] стверджує, що це пристрій, що передає чи перетворює рух; сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ. Інтернет-ресурси свідчать [7], що механізм – це сукупність тіл, механізмів, які рухливо пов'язані і з'єднуються між собою та служать для передачі і перетворення енергії. Словник іншомовних слів це поняття подає наступним чином: "Механізм - це сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ" [8]. Інший словник за механізм управління вважає "сукупність органів, засобів і способів (методів, прийомів, технологій) взаємодії між двома підсистемами соціальної організації - керуючої та керованої" [9].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що механізм – сукупність дій та засобів, які впливають на зміну стану досліджуваного об'єкта з метою досягнення поставленої мети.

Поняття «елемент» теж тлумачиться по-різному. Так, одне джерело стверджує, що це складова частина чого-небудь [1, 2], інше [4] – складова частина цілого, або первісна речовина, від латинського – *elementum*. Інтернет-ресурси стверджують, що елемент – це сукупність двох тіл, в якій формою одного тіла визначається весь ряд послідовних рухів, які придатне зайняти інше тіло [7]. Що стосується класифікації елементів, то вона базується на визначенні поняття "елемент" у загальному розумінні ("складова частина чого-небудь, складник, інгредієнт, деталь, риса, аспект...", "окрема сторона, риса чого-небудь..." [8]).

Відповідно, елемент – складова частина цілого, яка впливає на зміну стану досліджуваного об'єкта, діє системно та без якої повноцінне існування досліджуваного процесу або явища є неможливим.

Економічний тлумачний словник трактує поняття «інструмент», як [1] знаряддя діяльності або засіб, за допомогою якого здійснюють операції на ринку. Згідно іншого джерела [5] - це регулювання прийоми, що використовуються державою для забезпечення пропорційності в господарстві країн, створення системи соціальних компенсацій; або ж різноманітні види ринкового продукту фінансової природи. Також, це [2] знаряддя для праці або ж сукупність таких знарядь. Погоджуємося з думкою О.С. Мельничука [4], що інструмент – це засіб для досягнення поставленої мети.

Отже, сутність інструменту полягає у використанні відповідних елементів з урахуванням досягнення поставленої мети.

Економічними інструментами є заходи, що використовують ринкові механізми для досягнення поставлених цілей. Вони призначені для направлення діяльності економічних суб'єктів в найбільш сприятливому напрямку шляхом впливу на витрати і вигоди наявних в їх розпорядженні різних альтернатив поведінки.

Поняття «важелі» можна охарактеризувати, як засіб, яким можна надати дії, сприяти розвитку чого-небудь або пожвавити діяльність [2]. Якщо говорити про економічні важелі, то це - інструменти управління економікою; включають систему цін і тарифів, фінансово-кредитні важелі, податки і т.п. Назва "важелі" відображає той факт, що вони використовуються як засіб зміни економічного стану об'єкта, здійснення повороту в економіці [10]. Економічні важелі різного чи одного виду використовуються в якості інструментів регулювання економіки в цілому і впливу на економічні процеси на рівні підприємств, фірм. Вони являють собою невід'ємну частину господарського механізму.

Як відомо, до економічних важелів належать: різноманітні кредитні пільги (використовуються, щоб зробити більш доступними кредитні ресурси через зниження відсоткових ставок); фінансування у формі дотацій, субсидій, бюджетних позичок (використовуються для заохочення створення нових високотехнологічних виробництв); пільгове оподаткування (особливий вид фінансової допомоги); прискорена амортизація (потрібна для підвищення норм списання основного капіталу, що сприяє його технічному

оновленню) та митна політика (використовується як форма регулювання закордонних джерел та залучення іноземних додаткових коштів).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дозволив встановити, що обґрунтовуючи оптимальний варіант тлумачення понять «функція», «механізм», «інструмент», «елемент» та «важелі», вважаємо, що дані поняття мають наступне визначення.

Функція - це залежність одного явища від іншого, що впливає на досягнення якогось результату.

Механізм доцільно трактувати як сукупність дій та засобів, які впливають на зміну стану досліджуваного об'єкта з метою досягнення поставленої мети.

Сутність поняття інструмент полягає у використанні відповідних елементів з урахуванням досягнення поставленої мети.

Елемент – це складова частина цілого, яка впливає на зміну стану досліджуваного об'єкта та без якої повноцінне існування досліджуваного процесу або явища є неможливим.

Важелі – це невід'ємна частина господарського механізму, що регулюють економіку в цілому і впливають на економічні процеси на рівні підприємств, фірм.

Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі стане інноваційний характер розвитку економіки, орієнтований на формування конкурентоспроможних господарських структур.

Анотація

Розглянуто оптимальний варіант тлумачення таких понять як «функція», «механізм», «інструмент», «елемент» та «важелі». Обґрунтовано власний підхід до визначення даних термінів.

Ключові слова: функція, механізм, інструмент, елемент, важелі.

Анотация.

Рассмотрен оптимальный вариант толкования таких понятий как «функция», «механизм», «инструмент», «элемент» и «составляющие». Обоснован подход к определению данных терминов.

Ключевые слова: функция, механизм, инструмент, элемент, составляющие.

Annotation.

The optimal variant of interpretation of such concepts is considered as «function», «mechanism», «instrument», «element» and «levers». Arguments over are brought own going near determination of these terms.

Key words: function, mechanism, instrument, element, levers.

Список використаних джерел:

1. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів. Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. – Тернопіль; Актон, 2003. – 672 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Р. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка): терміни, поняття, персоналії. – К.: «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
4. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К., 1008.

5. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд. испр. – М.: ИНФРА – М, 1999. – 479 с.
6. Функція – матеріал із Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
7. Механізм – матеріал із Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
8. Словник іншомовних слів. За заг. ред. О.С. Мельничука. - К., 1974. - С. 431.
9. Занятость, безработица. Служба занятости. Толковый словарь терминов и понятий. - М.: "Нива России", 1996. - С. 124.
10. Соціально-економічна сутність поняття «важелі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekonomiks.net.ua/>